

## OBSAH

<b>1 ÚVOD .....</b>	<b>2</b>
<b>1 TEORETICKÉ KONCEPTY .....</b>	<b>4</b>
1.1 Příbuzenské systémy .....	4
1.2 Cikánská rodina .....	5
1.2.1 Funkce cikánské/romské rodiny a příbuzenství, .....	7
1.2.2 Obřady, oslavy jako součást rodinného života .....	8
1.3 Cikánské skupiny – původ a terminologie.....	9
1.4 Význam prostoru a jeho urbánní podoba .....	11
1.4.1 Prostor v pojetí cikánské rodiny .....	12
<b>2 METODOLOGIE.....</b>	<b>13</b>
2.1 Vymezení výběru a metody výzkumu .....	13
2.2 Průběh terénního výzkumu .....	14
2.3 Popis rodiny informátorů.....	16
<b>3 EMPIRICKÁ ČÁST .....</b>	<b>18</b>
3.1 Teoretické koncepty doplněné o výpovědi informátorů .....	18
3.2 Souhrn komparačních pokusů (teoretických kontextů s rozhovory) .....	23
<b>4 ZÁVĚR .....</b>	<b>26</b>
<b>5 RESUMÉ .....</b>	<b>27</b>

<b>6</b>	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY .....</b>	<b>28</b>
<b>7</b>	<b>PŘÍLOHY.....</b>	<b>32</b>
<b>7.1</b>	<b>Tabulky informátorů nukleárních rodin širšího příbuzenstva</b>	<b>32</b>
<b>7.2</b>	<b>Genealogické grafy.....</b>	<b>33</b>

# 1 ÚVOD

Podoba cikánské rodiny a širšího příbuzenstva umístěného do městského prostředí s důrazem na sdílení společného prostoru a vzájemné komunikace je ústředním tématem této práce. Otázky vyvstávající z tohoto úzu jsou pak charakteristické pro ovlivňování příbuzenských vztahů, které jsou vystavené narušenému prostoru městské infrastruktury. Podružně se s tímto pojí i současný fenomén migrací do jiných zemí [Jakoubek, Budilová 2009: 269], přičemž je rodina vystavena ještě většímu tlaku prostorové roztříštěnosti, což má vliv na její organizaci, podobu a funkci. V práci zmiňuji, v reflexi na samotné informátory, možné způsoby kompenzace narušeného prostoru, které jsou důležitým faktorem utvářejícím podobu na cikánské rodiny.

Otázkou tedy zůstává, jak vypadá současná cikánská rodina situovaná do většího města (nad 100 000 lidí)? Podobou rozumím její vlastní organizaci a cikánskou identitu, kterou poskytuje svým členům jako kulturní determinant. Jaký má vliv na její funkci a podobu městského prostředí a demografické vlivy jako například migrace, která narušuje pouta mezi příbuznými a nechává vznikat novodobým bariérám. Jakým způsobem se transformuje každodenní život a slavnostními aktivitami cikánské rodiny obklopené odlišnou kulturou a jakým způsobem zachovává svou identitu?

Důležitými aspekty této práce jsou fenomény jako cikánská rodina, prostor, urbánní prostředí a tradiční život. Do svých tezí a obecných teoretických podkladů nezahrnuji nedobrovolnou prostorovou segregaci [Baršová 2002: 3-4]. Ve spojení cikánské rodiny a prostoru je myšlena především frekvence komunikace v přímém vztahu k indiferentním sídelním rezidencím širšího příbuzenstva. V opačném případě snahy o

intenzivnější kontakt v případě lokálních příbuzenských skupin [Budilová, Jakoubek 2007: 33].

Na cikánskou rodinu nahlížím skrze klasickou antropologickou teorii definující nukleární rodinu [Murphy 2010: 86] a podstatu příbuzenství z antropologické perspektivy. Závěry a diskuze jsou podepřeny nejen teoretickými koncepty rodiny, příbuzenství, prostoru a cikánských skupin, ale též terénním výzkumem zaměřeným na konkrétní cikánskou rodinu doplněným o rozhovory s informátory.

# 1 TEORETICKÉ KONCEPTY

## 1.1 Příbuzenské systémy

Příbuzenství bylo pro antropologii vždy jednou ze stěžejních a *výhradních* oblastí výzkumu a studia. Zejména na konci 40. let 20.st stála tato disciplína na svém vrcholu. V 60. letech 20.st. tato vlna upadá následkem kritik a opětovný návrat antropologie na pole studia příbuzenství a jeho teorií nastává v 90. letech 20.st.. [Budilová 2007: 2].

První příbuzenské teorie vycházeli explicitně z evolucionistického paradigmatu a srovnávaly kvalitu sociální organizace a příbuzenský systém mezi západní společností a primitivními národy, což se později ukázalo jako nešťastné, protože, ač jsou příbuzenské skupiny napříč společnostmi univerzální, konkrétní pojetí danou kulturou může být divergentní, což nevyhnutelně neznamená, že právě tato rozdílnost stojí za jejich „zaostalostí“. Právě evolucionistický přístup poukázal na etnocentrickou interpretaci primitivních kultur, jejich sociální organizace a příbuzenskou strukturu ze stran západních badatelů [Skupnik 2010: 14 - 17]. Významnější návrat ke studiu příbuzenství v 90. letech 20.st. obrátil pozornost právě na západní společnost a kulturní pojetí příbuzenství pro ni charakteristické.

Obecně je na příbuzenství (příbuzenský systém) v kontextu kulturní a sociální antropologie nahlíženo nikoliv jako na primárně genetické vazby vzniklé reprodukcí, ale jako na vztahy klasifikované na základně kulturních představ konkrétní společnosti, na jejímž počátku stojí zmíněná reprodukce [ibid. 27]. Příbuzenský systém lze klasifikovat podle dvou hlavních typů příbuzenských vztahů. Prvním z nich jsou descendenční/filiační (vztah předek a potomek) formovaných do matrilineární, patrilineární nebo bilaterální podoby [ibid. 76, 108, 155].

Druhým typem příbuzenských vztahů jsou vztahy afinní, jejichž vznik se vyznačuje spojením skrze manželství/sňatek [ibid. 196]. J. Copans [2001: 51] považuje za dílčí oblasti příbuzenství filiaci, alianci a germanitu.

Primární jednotkou v příbuzenském systému je nukleární rodina. Obecně platí, že se nukleární rodina skládá z páru – muže a ženy, kteří spolu se svými potomky sdílí jednu domácnost [Murphy 2010: 86]. V úvaze nad konkrétní podobou univerzální rodinné jednotky vyplouvá na povrch známá dichotomie „*příroda a kultura*“. Důsledkem studií různých kultur vyplývá, že nejuniverzálnější rodinnou jednotkou je matka s dítětem. Vzhledem k tomu, že matka dítě porodí je její vztah k němu více než determinován (*příroda*), naopak otcovství není zcela jasné a záleží na kulturních předpokladech konkrétní společnosti (*kultura*) [ibid 87 - 88]. Obecně nukleární rodina se dá z pozice Ega charakterizovat jako orientační nebo prokreační. Prokreační rodinou je myšlena rodina Ega, ve kterém hraje roli předka, v orientační rodině má Ego úlohu potomka a sourozence a orientační rodina je mu jakousi výstupní hodnotou v procesu socializace. [Skupnik 2010: 288 -289]

## 1.2 Cikánská rodina

V případě cikánského příbuzenství vycházím z klasického antropologického pojetí příbuzenství jako signifikantní kulturní známky biologické reprodukce, tedy sociální organizace vztahů založených na reprodukci [Skupnik 2010: 23].

Významným teoretickým podložím konceptu cikánské rodiny a jejího rozšířeného příbuzenstva v této práci je kniha M. Jakoubka a L. Budilové *Cikánská rodina a příbuzenství* (2007), konkrétně jejich vlastní terénní výzkum na poli jedné příbuzenské skupiny, nikoliv tedy komplexní prostorové jednotky (osady, sídliště), na kterých může být příbuzenských skupin více.

Nukleární rodina je funkčním a univerzálním základem pro každou komplexní příbuzenskou strukturu [Holý 1996: 33] a skládá se z dospělých a jejich potomků, kteří sdílí jednu domácnost. V mnou mapované výzkumu se stávalo pravidlem, nerozlišovat slovem rodina širší příbuzenskou síť od nukleární rodiny, imho absentuje zde koeficient, který by vyjadřoval, či blíže specifikoval cikánskou nukleární rodinu.

V cikánské rodině (Tab. 2) se vyskytuje fenomén, kdy partneři koexistují na hranici manželského páru, aniž by byl jakoukoliv formou sezdaní, ve výzkumu беру v potaz soužití a společné potomky jako výraz pro označení takového páru manželským, přičemž sami se tak označují [Budilová, Jakoubek 2007: 29].

V cikánské příbuzenské struktuře, tedy v širší rodině nezohledňuji termíny unilineární descendance nýbrž kognatické descendance. Ve výsledku to znamená, že neuvažuji nad příbuzenským systémem v konkrétním případě nad příbuzenskou skupinou jako na členství odvozené striktně od otce nebo od matky (patrilinéární, matrilinéární). Členové příbuzenské skupiny odvozují své příbuzenství od libovolných členů, do kterých se zahrnují i afinní příbuzní [ibid. 30].

Běžné nebo slavnostní události dějící se cikánské rodině se odehrávají primárně v jejím širším kruhu, ale nevystupují z něj. Blízké okolí rodiny je tvořeno opět rodinou, nahrazuje blízké přátele a běžně známé sociální instituce [ibid. 30].

Dalším pojmem vážícím se k cikánské rodině je lokální rodina. Pro lepší pochopení – cikánská širší rodina je strukturou rozsáhlá, nebývá obvyklé, aby se taková rodina sdružovala na stejném místě, naopak se jejich domácnosti nachází prostorově nezávisle na sobě. Lokální rodina je vytvořena v okolí nukleární rodiny shlukované kolem sourozenců a jejich partnerů [ibid. 32].

Širším příbuzenstvem častují okolí nukleární rodiny, které považují za své příbuzné se všemi výhradami a exkluzivitami v rámci sdíleného chování a vzájemné úcty<sup>1</sup> [ibid. 34].

V souvislosti s výběrem partnera dochází k volbě v prostředí cikánské skupiny, resp. v rámci příbuzenské skupiny – (...) „*Ize označit jako sňatky 1. bratranců, řada z nich je však doplněna dalšími, vzdálenějšími příbuzenskými vztahy.*“ [ibid. 39]

### 1.2.1 Funkce cikánské/romské rodiny a příbuzenství

Příbuzenství má pro Romy/Cikány organizační funkci udávající kulturní identitu – příbuzenství se stává ekvivalentem pro sociální organizaci a zároveň nahrazuje jakési národnostní aspirace, které jsou nahrazeny příslušností k určité příbuzenské skupině, na jejímž základu je odvozena identita jedince [Jakoubek 2008: 154]. „*Nejdůležitější funkční jednotkou sociální organizace Romů je rozšířená rodina (extended family)*“ [ibid. 213].

Cikánská rodina participuje na principu kolektivní identity a tím neguje individualitu jednotlivých členů. Institucionalizuje sociální kontrolu nad členy příbuzenské skupiny, která jim nedovoluje se příliš osamostatnit, imho sám jedinec bez podpory rodiny nic nezmuže a nikam nepatří, takže přijme kolektivní identitu. Jedinec nabývá na vážnosti prostřednictvím rodiny nikoliv rodina prostřednictvím jeho [Jakoubek 2004: 89].

---

<sup>1</sup> Během výzkumu jsem zjistil, že názvosloví věnované širšímu příbuzenstvu končí za hranicí pojmu *rodina* a explicitně je jako výraz pro označení příbuznosti tento termín používán namísto termínu *příbuzný*.



S funkcí cikánské rodiny jsou úzce spjaté ekonomické aktivity jejich členů, které jsou ku prospěchu celé nukleární rodiny, potažmo širšího příbuzenstva – záleží na formě soužití či vytváření pracovních skupin viz. Kalderaši v Paříži [Jakoubek, Budilová 2009: 264]. Nejčastější aktivitou pro Cikány/Romy bylo poskytování služeb necikánům či *gadžům*. Spektrum nabídek přímo souviselo s konkrétní cikánskou skupinou [ibid. 266]. Kalderaši například nabízeli broušení, cínování nástrojů [ibid. 264] přičemž Rumungro (*Ungrika Roma*) jsou pověstní hudebním nadáním nebo kovářským řemeslem [Hübschmannová 2002a, online]

### **1.2.2 Obřady, oslavy jako součást rodinného života**

Pro Cikány jsou nedílnou součástí rodinného/příbuzenského života oslavy a ceremonie. Oslavou míním například necikánský svátek – Vánoce, Velikonoce a ceremonií ritualizovanou či významnou oslavu související s životem Cikánů (křty, svatba, pohřeb). Oslavování sekundárně slouží k utvrzování kolektivní rodinné/příbuzenské kolektivity a vzájemnému sdílení hodnot [Jakoubek 2008 :290].

Jakožto součást širšího příbuzenstva přijímá Cikán kolektivní identitu, která je upevňována při setkání na nejrůznějších příležitostech oslav a ceremonií. Pro člena širšího příbuzenstva je nepsaná povinnost dostavit se na jakoukoliv rodinnou/příbuzenskou oslavu/sešlost. Je obvyklé, že se schází větší množství lidí, kteří jsou sami k sobě zavázáni pohostinností a respektem [Budilová, Jakoubek 2007: 36]. Pro představu uvedu obvyklé důvody k podobným slavnostním sešlostem: křest, svatba, pohřeb.

V cikánské rodině slouží křest nejen jako primárně přijímací rituál dítěte do rodiny [Gennep 1997: 46-48], ale i jako důležitá součást upevňování nebo navazování afinních příbuzenských svazků. Kmotrovství *compadrazgo* upevňuje příbuzenské vztahy na základě role

*compadre* „spoluotec“ a *comadre* „spolumatka“ tedy kmotr a kmotru, kteří dítěti otevírají cestu jako druzí rodiče k „nepokrevní“ rodině [Skupník 2010: 19].

Pohřeb – vartování je smutnou, a nevyhnutelnou součástí života Cikánů. Jejich úcta k mrtvému je umocňována pověřčivostí a respektem (strachem) z duchů, resp. zesnulým. Povinností širokého příbuzenstva je se sejít v domě zesnulého do doby jeho pohřbu – min. 3 dny. Příbuzní jsou zavázáni vzpomínat na zesnulého, vyprávět o něm hrdinské nebo humorné příběhy z jeho života. Během truchlení se pozůstalí mohou zabavit nejrůznějšími hrami, jídlem a pitím – není po vůli etiketě se opít [Hűbschmannová 2002c, online]. Antonín Ferko svou zkušeností z přítomnosti na vartování popírá možnost her – zejména karetních [Jakoubek, Budilová 2008: 151].

### **1.3 Cikánské skupiny – původ a terminologie**

Původ Romů/Cikánů na území Evropy se jeví nejednoznačně. Bezesporu nejuznávanější teorií původu je odvození od příslušnosti v indické kastě. „(...) *kastu (džátí) můžeme definovat jako příbuzenskou pospolitost se specifickou tradiční, kastovní profesí.*“ [Hűbschmannová 1999: 118,] (...) „*Ekonomická komplementarita tedy znamená vzájemnou závislost kast v rovině výměny statků.*“ [Hűbschmannová 1999: 119].

V současné době absentuje existence komplexního díla o dějinách Romů/Cikánů zejména, protože není k dispozici dostatek relevantních pramenů [Daniel 1994: 9]. Studium jazyka (romštiny) je jedna z možných metod jakou se pokusit odhalit původ a historii lidí, kteří jsou jeho nositelem [Fraser 1998: 12]. Příkladem podobnosti slouží komparace slova *velký* ve sledu sanskrt – hindština - kalderašský dialekt romštiny – *vāḍrā – barā – baró* [Fraser 1998: 17]. Komparativní lingvistika je jednou z metodických cest k poznání romské/cikánské historie. Druhou možností

zdaleka ne tak úspěšnou je antropologické<sup>2</sup> srovnávací měření, jehož známým představitelem je E. Pittard, který prováděl měření (publikováno r. 1932) Cikánů na Balkánu. Kritikou nejen jeho výsledku, nýbrž i výsledků kolegů fyzických antropologů je samotný fakt, že se zjištěné výstupní hodnoty výzkumů vzájemně neshodovaly. Od 40. let 20. století se antropologie v tomto směru orientuje na výzkum krevních skupin a v současnosti na genetickou oblast, stále však platí, že přínosnějším metodou pro studium původů Romů/Cikánů je lingvistická komparace [Fraser 1998: 23 - 25 ].

K samotné terminologii Romů/Cikánů A. Fraser uvádí příklad původu nejčastějšího označení – Rom. Teorii demonstruje na originálním znění označení rom (evropská romština), arménská romština - *lom* a syrské a perské romštině *dom* [Fraser 1998: 25]. A. Fraser považuje tuto komparaci za jednoznačný důkaz etnického původu, tento názor sdílí i Milena Hűbschmannová ve svých publikacích a výzkumech [Hűbschmannová 1999: 131].

Zastřešující pojmenování v této práci pro členy romských/cikánských skupin je vyjádřeno termínem Cikán/Cigán a to s ohlednutím na samotné informátory, kteří se v dichotomii Rom/Cikán jednoznačně přiklonili k pojmenování Cikán/Cigán<sup>3</sup>. Zároveň vycházím z komentáře Matta T. Salo, který jako univerzální označení pro členy cikánských a romských skupin používá termín Cikáni. Označení Rom v českém prostředí má spíše politický než etnografický základ [Jakoubek 2008, s. 10-11]. Současně také respektuji terminologii zvolenou autory, jejichž myšlenky parafrázuji a jimi zvolená etnonyma dodržuji tak, jak byla myšlena v původním znění [Budilová 2009: 2].

---

<sup>2</sup> Antropologie zastupuje oblast fyzické antropologie.

<sup>3</sup> Informátoři v rolích mluvčích upřednostňují výraz Cigán, coby deskriptivních vyjádření rodiny a s ní spjatých souvislostí, v práci to zohledňuji a respektuji.

Rodina informátorů se vymezuje vůči Romům Vlachi – olašským Romům jako skupina Rumungro (pl.). Etnonymum Rumungri vznikl ze stran olašských Romů jako pejorativní značení Romů z Maďarska<sup>4</sup> = Romové *ungrike* = Rom Ungro – Rom Maďar [Húbshcmannová 2002b, online]. Sami informátoři charakterizují vztahy mezi skupinami Rumungro a Vlachi jako nepřátelské. Zvláštností je, že pro Cikány/Cigány patřící do skupiny Rumungro mělo být toto označení hanlivé a v současné době se tak sami legitimně označují a vymezují vůči ostatním cikánským skupinám, aniž by v tom byl patrný přídomek negativního označení.

#### 1.4 Význam prostoru a jeho urbánní podoba

V diskurzu antropologického uvažování nebyla od počátku ve výzkumech přisuzována významnější pozornost prostoru. Na jedné straně byl prostor vnímán jako samozřejmá entita, která udávala výzkumníkovi rámec pro jeho terénní výzkum, na straně druhé byl prostor vnímán jako atribut vykreslující konkrétní společnost v konkrétní krajině (svou kulturu ze své perspektivy) [Hirsch 1995: 1-2].

V případě městského prostoru je potřeba definovat základní pojem - město. Předpoklady, které se odvolávají na právní nebo demografické vymezení takového prostoru, jsou pro antropologickou perspektivu nevhodné. Vycházím z dichotomie Miroslava Hrocha vesnice – města, na jejichž rozdílech v především sídelních a výrobních vzorcích shledává přiměřené vymezení samotného města [Hroch 2012, 45, online]. „*Podle kombinace a skladby funkcí i podle role, kterou hrálo město v celostátním či celospolečenském kontextu, můžeme rozlišit rozdílné typy měst (...)*“ [ibid. 46].

---

<sup>4</sup> V současnosti se jedná o původ ze Slovenska, Maďarsko bylo v této etymologii zohledněno pro neexistující samostatný stát Slovensko, z dnešního pohledu je proto původ Rumungro Romů ze Slovenska – v případě informátorů určitě.

Disproporcí místa a prostoru se zabývá americký geograf Tuan, pro kterého se nachází místo v nespecifikovaném prostoru, kterému jedinci dávají smysl a ztotožňují se s ním. Charakteristika takto popsaného místa může vézt ke stabilitě a důvěře, ve které vzniká domov, pro jedince důležité místo v prostoru [Vávra 2010: 464, online]. Teze doplnil politický geograf Agnew, když rozšířil znaky místa na *dějiště, poloha, chápání místa* [ibid. 466].

S pozicí jedince v místě a prostoru pojí Tuan dva pojmy: *outsider* a *insider*, přičemž *outsider* je jedinec stojící mimo místo v prostoru z nedostatečného sdílení významu konkrétního místa – neupevňuje svou pozici s *insidery* a stojí mimo místo, nesdílí stejné významné hodnoty s *insidery* [ibid. 468]

Ve výzkumu pracuji s prostorem jako s určitou esencí sdílenou konkrétní skupinou (příbuzenskou) lidí. Právě sdílené hodnoty (řeč, chování, vystupování, každodenní aktivity) v rámci jedinců a místa (prostoru) v daný okamžik jsou jedním ze signifikantních prvků utvářejících exkluzivitu například příbuzenských skupin.

#### **1.4.1 Prostor v pojetí cikánské rodiny**

V příbuzenství existují faktory, na základě kterých je jedinec řazen nebo vylučován z příbuzenského celku, takovým faktorem může být prostorová blízkost, která v opačném případě působí na rodinné vztahy negativně a z příbuzenského celku vylučuje [Murphy 2010: 99]. V souvislosti s cikánskou rodinou a stále většinou tlaku ze stran migrací (z finančního či jiného důvodu) [Matoušek 2003: 143] jsou její členové vystaveni podobnému prostorovému odloučení, s tím rozdílem, že se snaží různými prostředky vyplnit deficit osobní nepřítomnosti – nesdíleného prostoru a nedošlo tak k narušení příbuzenské skupiny jeho vyloučením (považováno za nepředstavitelné) [Jakoubek 2008 : 292].

Pro cikánskou rodinu a její identitu je sdílení kultury, tedy „(...) *schopnosti, představy a formy chování, které si lidé osvojili jak příslušníci společnosti*“ [Eriksen 2008: 13] důležitým prvkem, jak zachovat svébytnost své kultury uprostřed působení společenských hodnot kultury rozdílné a převažující [Jakoubek 2008: 292].

## **2 METODOLOGIE**

### **2.1 Vymezení výběru a metody výzkumu**

S přihlédnutím k okolnostem výzkumu, jeho rysům a vedení, výstupním nástrojům, charakteristickým sebraným datům se jedná o kvalitativní výzkum. Kvalitativní typ výzkumu je pro mou práci příhodný zejména pro svou pružnost – v průběhu jsem mohl výzkumné otázky a sběr dat modifikovat podle momentální potřeby a vývoje výzkumu [Hendl 2005: 48]. Přistupovat k výzkumu budu prostřednictvím případové studie, vzhledem k počtu informátorů a velikosti sebraných dat.

Výběr vzorku byl realizován úměrně definovaným parametrům charakteristickým pro výzkum. Na počátku výzkumu po stanovení výzkumné otázky a tematického prostředí byla tato charakteristika na první pohled patrná. Práce byla založena na informátorech jedné nukleární cikánské rodiny, která je součástí širšího příbuzenského celku. V první řadě byla jedním z parametrů nutnost cikánské etnicity informátora. Druhým aspektem bylo jeho členství v cikánské rodině (lokality situované do Prahy), v ideálním případě, aby sám byl zakladatelem nové nukleární rodiny s vazbami na orientační rodinu. Neméně důležitý byl požadovaný věk nad hranicí plnoletosti. Plánovanou strategií bylo získat důvěru informátora a jeho rodiny, abych tak pokryl strukturu zkoumaného vzorku daty získanými od minimálně dvou informátorů.

## 2.2 Průběh terénního výzkumu

Počáteční problém, jak se dostat do komunity, resp. cikánské rodiny, a být součástí vzájemné interakce, vyřešilo navázání kontaktu s gatekeeperem [Hendl 2005: 152], kterým mi byla nezisková organizace Člověk v tísni (ČvT). Věděl jsem, že organizace spolupracuje s lidmi ohroženými například sociální exkluzí, mezi kterými jsou také Cikáni [Steiner 2004: 5]. Proto jsem reagoval v říjnu 2014 na volnou pracovní pozici dobrovolníka věnující se individuálnímu doučování a při osobním pohovoru jsem vznesl jedinou žádost – doučovat v cikánské rodině. Funkce doučujícího má navíc výhodu potřebného postavení v rodině, tudíž jsem nebyl téměř ohrožen náhlým koncem výzkumu ze strany rodiny, např. pro nechuť, nedostatek času atd. Koordinátoři ČvT od počátku věděli, s jakým úmyslem usiluji o pozici dobrovolníka, jednou z podmínek proto bylo seznámit rodinu s výzkumným záměrem od počátku, aby měla samozřejmě možnost volby. To zároveň odpovídá také etickému kodexu výzkumníka, podle kterého by konfrontace s informátory ohledně souhlasu s výzkumem v každém případě také proběhla. Druhá podmínka splňovala taktéž logický rámec a usilovala o významnější postavení doučování, než „pouze“ výzkumný zájem. Po uplynutí několika měsíců mi začala tato dichotomie působit komplikace a docházelo ke střetu těchto dvou rolí.

Na začátku mého působení v rodině byla má úloha striktně dána a já ji samozřejmě dodržoval dle stanovených pravidel [Bedřichová 2014: 15]. Postupem času jsem však začal pozorovat, že procházím určitými stádii vývoje v myšlení a chování v určitých situacích a rolích (výzkum a doučování). Prvním stádiem bych označil ranou fázi doučování a seznamování se s rodinou doplněné o uvedení výzkumu z teorie do praxe. Ve chvíli, kdy jsem byl v interakci se členy rodiny, nebylo jednoduché k nim, jako k naprosto neznámým, přistoupit a debatovat o nich samotných a o jejich blízkých příbuzných pro účely mé práce. Této

myšlenky jsem se proto na dva až tři měsíce vzdal a věnoval se doučování, prohlubování vzájemných vztahů rodinou – komunikaci o věcech, které je zajímají, které se udály v nedávné minulosti, nebo o naprosto každodenních starostech. Navíc jsem využil ve svůj prospěch znalosti z oblasti například informatiky, abych jim byl nápomocný a potřebný i v jiných směrech než je doučování. Prostřednictvím pasivní výzkumnické role jsem získal pozorováním cenné poznámky, které jsem zapisoval do terénního deníku.

Abych se více sblížil s rodinou, musel jsem začít působit neformálněji. Podle stanovených pravidel ve smlouvě, kterou jsem uzavřel s organizací, jsem mimo jiné nesměl doučovat o víkendech nebo v nepřítomnosti dospělého. Shodou náhod jsem byl sveden na etické rozcestí výzkumu [Hendl 2005: 155] v situaci, zda mimořádně doučovat o víkendu – v neděli bez přítomnosti rodičů (byl Svátek zesnulých). Tam nastal zásadní rozkol, kdy jsem pochopil, že stoprocentně synchronizovat obě činnosti nepůjde. Pro účely výzkumu jsem s takovým doučováním v nestandardní dobu/den souhlasil. Předpokládal jsem totiž, že doučování s přihlédnutím k okolnostem dostane neformálnější a uvolněnější charakter, který otevře prostor pro diskuzi na volné téma rodiny, či aktivit s ní spojených – a tak se i stalo. Pro mě to znamenalo krok blíž ke kýženým informacím. Navíc jsem upevnil svou roli v rodině tím, že mi byla svěřena částečně starost o doučované dítě během nepřítomnosti rodičů.

Časem získané důvěrnější postavení v rodině mi poskytlo kvalitní zázemí pro výzkum, ve kterém probíhaly zejména neformální rozhovory v kombinaci s polostrukturovanými rozhovory. Polostrukturované rozhovory byly vedeny se třemi členy domácnosti – rodiči a starší dcerou. Mezi rozhovory byly patrné návaznosti na předešlá témata a otázky,



kteře napomáhaly zaměřit výzkumný hledáček na konkrétní věci a blíže je specifikovat.

V rámci etické stránky výzkumu, byli informátoři v průběhu seznamování s veškerým děním a metodami výzkumu. V případě, že jsem během procesu zaměřil pozornost na jiné jevy nebo se rozhodl získané poznatky zpracovat, byli se vším seznámeni v bezprostřední době. Z výzkumu samotného jsem chtěl vyloučit z postu informátora nejmladší dceru z důvodu nízkého věku (13 let), nedostatečné schopnosti uvádět jevy do souvislostí a pracovat s kolektivní pamětí širšího příbuzenstva. Po dobu mého působení v rodině se mi ale stala shodou náhod blízkým důvěrníkem a poskytovala mi spektrum informací o rodině a cikánské komunitě z důvodu zájmu o cikánskou kulturu i o můj výzkum.

Sebraná data ve formě poznámek v terénním deníku a rozhovorů jsem v průběhu transkripce [Hendl 2005: 208] a třídění zároveň analyzoval metodou otevřeného kódování. Během procesu zpracování dat a jejich třídění jsem klasifikoval výsledky do následujících kódů – *vymezení rodiny vůči cikánským skupinám*, *rodina* (její skladba, afinní příbuzní, zakládání nových nukleárních rodin), *prostor jako (ne)místo interakce* (odloučení, oslavy, vliv na každodenní život...), *komunikace*.

### **2.3 Popis rodiny informátorů**

Z důvodu přehledného popisu, třídění a pojmenování velké části širšího příbuzenstva, se odkazují na zavedenou deskriptivní příbuzenskou terminologii s využitím prvního písmene příbuzenských typů (*mother - M, father - F, daughter - D, son - S, sister - Z, brother - B, husband - H, wife - W*). V genealogickém grafu (Graf 1, 2) je jako *Ego* označena matka, v návaznosti na tento typ pojmenování je zbylá část

širší rodiny označena komponovanými řetězci. [Skupnik 2010: 65 - 66]. V rodině se vyskytují převážně partnerství a sňatky absentují, i přesto používám striktně označení *husband* a *wife* v charakteristice vztahu mezi životními partnery, protože se za manžele považují. V přílohách jsou umístěny přehledové tabulky s informacemi o nukleární rodině i širším příbuzenstvu a genealogické grafy pro snazší orientaci. Obsahují například přehled svazků manželských (sezdaných) a partnerských (nesezdaných), které sami informátoři nerozlišují a považují se za manželské páry nehledě na oficiální podobu jejich svazku.

Nukleární rodina, mezi jejíž členy jsou klíčoví informátoři, se sestává ze 4 lidí – *Ego* (žena), partner (*H*) a dvou dcer (*D*, *D*). Rodina sdílí společnou domácnost v Praze. Rodiče nejsou sezdaní – tento fenomén se nachází i u převážné většiny nukleárních rodin širšího příbuzenstva. Sourozenci obou partnerů (až na jednoho) žijí několik let se svými rodinami v zahraničí. To má na tuto nukleární rodinu tendenční vliv co se týče každodenního života a chybějící vzájemné interakce. Nejznatelnější je pro *Ego* ztráta obou bratrů žijících ve Velké Británii. Téměř každý den jsou v kontaktu a to prostřednictvím internetové sítě a *peer to peer* programů, v jejich případě *Skypu*. Jedná se o nejdostupnější možnost audiovizuálního propojení obou rodin navzájem.

Orientační rodina *Ega* je složená ze dvou bratrů a otce (vdovec). Oba bratři žijí v Anglii v blízkém sousedství. S rodinou jsou v kontaktu téměř denně a to převážně audio-vizuální online cestou – např. *Skype*. V komunikaci kladou důraz na vzájemnou interakci, která je s přihlédnutím k vizuálnímu kontaktu intenzivnější. V současné době mezi příbuznými probíhají diskuze o návratu bratrů zpět do České republiky.

Partnerova (*H*) orientační rodina je složená z matky (vdova) a tří sourozenců – dvou sester a jednoho bratra. Pouze bratr žije v ČR, ve vzdálenosti do 50 km (Mělník). Jedna ze sester žije se svou prokreační rodinou v Belgii a druhá sestra žije se svojí prokreační rodinou v Kanadě.

Rodina je nejčastěji v interakci s afinními příbuznými, tedy s prokreační rodinou syna bratra partnerova otce (bratrance) a s prokreační rodinou bratra manželky bratra partnerova otce. Žijí v České republice do vzdálenosti 50 km (Velvary). Jejich vzájemná komunikace je prostřednictvím telefonních hovorů téměř každodenní a na osobní setkání dorazí minimálně jednou týdně. V případě rodiny bratrance, která bydlí ve stejné části hlavního města, je osobní kontakt každodenní. Nejmladší dcera informátorů navštěvuje stejnou třídu na základní škole s dcerou bratrance, o to intenzivnější kontakt spolu mají i obě rodiny. Do genealogického grafu jsem je nezaznamenal a věnoval jsem se širšímu příbuzenství v kontextu sourozenců (s jejich prokreačními rodinami) informátorů (manželů) a jejich rodičů.

### **3 EMPIRICKÁ ČÁST**

Empirická část této práce je opřena o výsledky získané terénním výzkumem prostřednictvím neformálních a polostrukturovaných rozhovorů doplněných poznámkami v terénním deníku.

#### **3.1 Teoretické koncepty konfrontované výpověďmi informátorů**

V rámci cikánských/romských skupin působících v České a Slovenské republice, zejména pak opozičních skupin olašských Romů a Rumungro, vymezují informátoři své postavení vůči olašským Romům.

*„(...) voni jsou...my jim říkáme Vlachové a oni nám říkaj Rumunges, (...) oni jsou jakoby víc, my jsme ta druhá vrstva.“*  
(Štěpán)

*„My jsme pro ně jakoby ...já nevím...taková druhá cenová skupina (smích), ale je pravda, že my se za ně jakoby stydíme, protože nevědí co je to práce.“ (Věra)*

*„(...)ano to je pravda...práce to jako vůbec, chlapi jsou už vod dětství v důchodu...a ženy na ně kradou.“ Štěpán*

*„(...) žena tam je otrok, chlap vlastně jenom sedí (...) holky jako cigáni – Rumungové, normálně nosej džíny, kraťasy a oni to neznaj, oni maj dlouhý kytičkovaný hodně pestrý sukně, šátky ... vlasy nemaj rozpuštěný, se vlastně nesměj upravovat (...), ale dneska už se to vyrovnává, už chtěj bejt jako my...“ (Štěpán)*

S cikánskou etnicitou se pojí terminologie označující obecně člena cikánské skupiny. Na území České republiky je rozšířen název Rom, který spíš než etnickou příslušnost označuje politickou korektnost.

*„(...)řikam teď už je to na lidech, ale mě třeba vadí, když mi někdo říká Romka nebo...já osobně o sobě mluvím...ne jako Romce, ale Cigánce (...) vždycky jsme byli Cigáni (...) a Cigánama zůstaneme..a že si nějakej blbec vymyslel název pro nás Rom, tak si tak začínaj říkat.“ (Věra\_1)*

*„(...) my jsme cigáni, jenom ty co si o sobě trošičku myslej, tak jsou Rómové.“ Štěpán*

Jinakost, která odlišuje cikánské skupiny od sebe navzájem a přisuzuje jim přídomek etnické nikoliv národnostní identity, a která bývá jedním ze špatně aplikovaných determinantů aspirujících o začlenění Romů/Cikánů jako národa [Jakoubek 2008 : 13], je jazyk na úrovni různých dialektů.

*„(...) když jsem vás tak poslouchal (myšleno mě a Věru\_1), tak originál – romština - je olašská! Protože naše...protože...olašskou...olašským jazykem se domluvíte po celým svete – mezi Romama.“ (Štěpán)*

*„(...) hm...hmm...jsou to jiný slova, to už člověk pozná jenom podle písniček, protože se s nima nestýkáme, ale jejich písničky posloucháme ...jsou písničky, který prostě...jsou dvě tři slova z tý písničky, jinak nerozumíme jako.“ (Věra\_1)*

*„Ale zase tou naší řečí se dorozumíme jako, když se potkáme někde...já nevím...v Jugoslávii...já nevím, kdekoli. My jsme potkali v Chorvatsku...Chorvatsko to bylo nebo Itálie(?) a dorozumněli jsme se.“ (Věra\_1)*

Terminologicky bylo objasněno, jak vypadá označení Romů/Cikánů. Opačný případ je, jak Cikáni/Romové označují necikány/neromy. Existuje výraz pro *outsidera* stojícího mimo cikánské skupiny - *gádžo*. V České republice je tímto označením míněn především Čech - tedy etnický Čech, majoritní obyvatel České republiky.

*„(...) většinou Čech no...já neřikám...“ (Věra\_1)*

*„(...) to je zase vo tom typu toho cigána, že jo, pokud je na nějaký úrovni tak neřekne jen tak gádžo.“(Věra\_2)*

*„(...) no jasně tak vono na tom nic není, ale člověk to neřiká už jenom proto, že mu to přijde špatný...tak to neřekne.“ (Věra\_1)*

*„(...) já když jsem vzteklá nebo něco tak radši řeknu chraploun...smích...i když to s tím nemá nic společného...(smích)“ (Věra\_1)*

Základem příbuzenské skupiny je nukleární rodina, ta je chápána jako soužití dvou lidí s nejméně jedním potomkem. Soužití s partnerem pak může a nemusí mít formální podobu. Pravidla týkající se sňatku a podoby manželství můžou implicitně podléhat konkrétní cikánské skupině.

*„...u nich to bylo ještě takový, že jste spolu tak bude svatba...je starší, je jí 41, to ještě tenkrát táta řekl bude svatba a byla...a já jsem mladší...my už jsme nějak nechtěli jako(...)dřív se ještě jako rodiče neptali těch mladejch, prostě se sešli spolu a řekli bude svatba a ty věci se zařizovali...a pak to nějak přestalo fungovat.“*  
(Věra\_1)

*„(...) mangavipen, to jsou, že jo námluvy...ale to my už taky nemáme...se chodí žádat o ruku (...) sešlost, celá rodina...vlastně ten mladej zas se svojí rodinou jedou za tou holkou do bytu (...)a to já jsem ještě měla...jo to ještě my jsme měli s tátou...zásnuby.“*  
(Věra\_1)

Příbuzenský kruh kolem nukleární rodiny tvoří širší příbuzenstvo včetně afinního, které stojí na rovině pokrevního. Reálně se jedná o lokální příbuzenské skupiny, které jsou v pravidelné interakci se zmíněnou nukleární rodinou. Lokální příbuzenská skupina je složena ze sourozenců a jejich potomků, v některých případech i rodičů. V konkrétním případě rodiny informátora je lokální příbuzenská skupina tvořena jen afinními příbuznými nebo blízkými přáteli, které považují za příbuzné – rodinu (strýc, teta). Tento fenomén je zapříčiněn migračním odlivem blízkých příbuzných (sourozenců).

*„(...) u nás je to víc známejch mimo rodinu, ale jako já znám spoustu lidí, který jenom s rodinou, ale u nás je to tím, že mi tady tu rodinu nemám, my nemáme na výběr.“* (Věra\_1)

*„(...) no právě jim se tam líbí...mě se tam teda nelíbí, já sem tam byla na dovolený,...jim se tam líbí, ale co jim vadí, že jsem daleko od sebe, ale vlastně je takhle domu to abychom byli spolu...nakonec přijedou...my neumíme takhle žít“.* (Věra\_1)

*„To je tam drží ty platy, to co já mám za měsíc to oni maj za tejdě...“*(Věra\_1)

Situace jako svatba, vartování nebo křest jsou pro cikánskou rodinu významnou událostí - nejen že dochází k sociální interakci s širším příbuzenstvím, ale i k upevňování etnické identity.

*„(...) pohřeb to je to samý, tam je lidí...to vy právě nemáte a my jo..my vlastně od toho dne až do dne pohřbu, jakoby my tomu říkáme vartování...a to se vlastně každé večer sejde zase celá rodina...každé...měl by tam bejt každý, kdo zná toho člověka. No a vlastně se sedí od tý doby co se setmí až do půlnoci a my jsme třeba měli třeba všechny, máma měla tři místnosti, vlastně 2+1a všechny tři místnosti byli zaplavený lidma...celej tejden...a takhle je to při všom (...) nejhorší je že tam přijdou cizí lidi a vy je nemůžete vyhodit...“ (Věra\_1)*

*„(...) my teď máme jít voba na svatbu a tam se má sejít tři sta lidí ...a to je právě to máma, táta, jejich sourozenci, jejich sourozenci, děti dětí...no strašný...“ (Věra\_1)*

*„(...) no dyť můj brácha...jako rodičům? Jo to se taky dělávalo, musí si jí koupit. Dělávalo se to tak, že ten ženich si pro ní přišel do bytu k její mámě a no a museli tam bejt tři holky oblečený za nevěstu... bracha ... jako rodičům? Jo tak to se taky a on jí musel poznat, a když ji nepoznal tak si jí musel potom koupit“.* (Věra\_1)

Cikáni/Romové jsou duchovně založení. Ve smyslu náboženství i posmrtného života. Křest je jedním z nesporných důkazů o jejich duchovní nátuře. Nelze si představit, že by narozené dítě nebylo pokřtěno. Křest slouží k upevnění vztahů dítěte – utužení svazku s kmotrou, kmotrem a navázáním tak nového afinního vztahu.

*„Neříkala jsem ti o tom, když se narodí miminko a hodně brečí?“  
Ne jo? To je, ale všechno o těch tradicích, že když se, že když se narodí miminko a každé se na něj chodí koukat a pak ono, když hodně brečí, tak se u nás říká, že šlo z očí. To znamená, že se na něj někdo upřeně podíval z dospělých, musí se pak...se mu musí*

*udělat nějaký kouzlo, nějaký čáry a o no přestane...se dává voda a pálejí se sirky a ten kdo to umí u toho něco říká.“ (Věra\_1)*

*„(...) a vlastně, když se narodí, to jak jsem říkala, aby nešlo z očí, tak se mu dá červená mašlička na ručičku a nůž pod ...a měl by mít rozsvícenou lampičku celou noc, než bude pokřtěný...maximálně do třech měsíců“. (Štěpán)*

*„(...) ono to má takový svoje kouzlo...“ (Štěpán)*

Narušený prostor mezi rodinou informátorů a jejich sourozenci kompenzují pomocí každodenní vzdálené komunikace prostřednictvím *peer to peer* programů. Nejedná se jen o absenci příbuzných žijících v zahraničích na rodinných oslavách a sešlostech, ale i o každodenní interakci v prostředí běžného života.

*„Nemá to takovou atmosféru, hlavně to člověka pak už ani nebaví... ale to je u všech, když si člověk vypije nebo něco...a to já jsme třeba taková, že ani nemusím, ale sedím a rozhlídnu se a nikoho, tak mě to přijde lítoa nebaví mě to, protože mě to přijde líto a nebaví mě to , protože tím, že my jsme na sebe hodně ušlý, tak mě ty lidi chybí denně...to je prostě...to není denní záležitost...a to nejen když se něco slaví...a to nejsou jenom vánoce...“ (Věra\_1)*

Na otázku zda by bylo možné vrátit integritu rodiny do původního stavu návratem bratrů z Velké Británie, se nakonec rodina shodla, že by rádi, ale nechtějí jim tím uškodit.

### **3.2 Souhrn komparačních pokusů**

Vzájemná odluka transformuje jejich tradiční způsob života - například průběh oslav apod. Absencí části příbuzenstva pozbývá událost, jakožto místo vzájemné interakce smysl, jak je řečeno samotnými informátory, nutně se nemusí jednat o oslavu nebo slavnostní příležitost, ale o každodenní realitu. Vliv to má nejen na, v tomto případě



nukleární rodinu (*Ega*) a sourozence, ale i širší příbuzenstvo, protože v případě, že se například oslava nekoná, znemožňuje to setkání i zbytku rodiny.

Narušený prostor kompenzují každodenní interaktivní komunikací prostřednictvím internetu. Tím eliminují ztrátu vzájemného povědomí o sobě samých a udržují příbuzenské vztahy na aktivní úrovni. Vzájemně nesdílený prostor mění podobu rodiny do té míry, že obsahem lokální příbuzenské skupiny se stává afinní příbuzenstvo nebo dokonce blízcí přátelé.

V případě vzájemného setkávání místo dopředu předurčuje počet rodinných příslušníků, který obvykle bývá od cca 6 – 15 lidí. Záleží na generačním uskupení takového setkání, které se většinou odehrává v soukromém prostoru rodiny – byt nebo naopak na veřejném neutrálním prostoru, kde nejsou žádné hranice, které by členům sešlosti udávali přídomek *outsiderů*. Podle informátorů primárně záleží na důvodu setkání, počtu lidí a momentální emoční stránce, která udává směr a místo vzájemného střetnutí. Obecně bych shrnul, že jsou ze stran rodiny ignorovány urbánní privatizované prostory a raději se uchýlí k vlastnímu pronájmu z důvodu oslav nebo využijí vlastní byt.

Cikánská rodina ve městě je více individualizovaná s ohlednutím na cikánskou osadu, ke které se informátoři stavěli negativně jako k odlišnému a nepoznanému světu. Klíčová informátorka během rozhovorů několikrát zmínila tendenční fenomén ubývání tradičního cikánského života mírou vlivu hodnot majoritní kultury, tempem doby a prostorem města. Rodina je benevolentnější k jejím členům, ale i přesto stále semknutá a tvoří uzavřenou skupiny, jejíž členství je stále exkluzivní a podléhá pravidlům.

Klíčová informátorka by si přála návrat sourozenců, ač si sama uvědomuje, že by to pro ně z finančních či jiných důvodů nebylo

výhodné. Tato ambivalentní situace má dopad na celou rodinu, protože může do budoucna změnit zcela její podobu.

## 4 ZÁVĚR

Základním bodem této práce je podoba cikánské rodiny a širšího příbuzenstva s důrazem na sdílení společného prostoru a vzájemnou komunikaci. Výzkumné otázky charakterizující tuto práci zní: jaká je podoba cikánské rodiny v současném urbánním prostředí, jakou roli ve funkci rodiny a její transformaci hraje narušený prostor?

Vybral jsem si terénní výzkum jako metodu kvalitativního šetření. Výsledky vznikly na základě komparace analyzovaných rozhovorů s teoretickým podkladem a to v průběhu období od října 2014 do března 2015. Analýza měla podobu otevřeného kódování. Informátoři byli členy jedné nukleární rodiny, jeden ze členů byl informátor klíčový. Během výzkumu vznikl s pomocí informátorů genealogický graf konkrétní příbuzenské skupiny.

Pozorované výsledky v rámci narušeného prostoru městským životem a současným fenoménem migrací vykazovaly určitou transformaci rodiny skrze sdílenou identitu. Sdílená identita je základní esencí cikánské rodiny obsažené v každodenním životě nebo slavnostních setkáních. Lokální příbuzenské skupiny jsou vlivem odlivu pokrevních příbuzných tvořeni (nahrazení) nepokrevními – afinními příbuznými. Obecně cikánská rodina má v současnosti účinný nástroj, kterým kompenzuje narušený prostor a udržuje vzájemnou interakci na dálku – je jím internet a jeho spektrum služeb.

## 5 RESUMÉ

The topic of the present thesis is the form of the Gypsy family and kinship and is specifically concerns shared space and communication. The research questions asked are: What is the form of the Gypsy family in the current urban environment, and what role in the function of the family and its transformation is played by disrupted space?

The research was conducted as fieldwork. The data constructed within semi-structured interviews were analysed and discussed in comparison with the theoretical and conceptual framework.

The results show that the kinship structure is transformed through shared identity and current migration within a disrupted urban space. Shared identity is an essential characteristic of the Gypsy family, which is contained in everyday life and ceremonial gatherings. As a consequence of migration of consanguines, local kinship groups are formed by affines. In general, the Gypsy family employs a scale of efficient instruments (internet services, video chat applications etc.) to compensate for the disrupted space and to maintain long-distance interactions.

## 6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BARŠOVÁ, Andrea. Problémy bydlení etnických menšin a trendy k rezidenční segregaci v České republice. In: *Romové ve městě*. Socioklub. Praha, 2002. edited by P. Víšek.

BUDILOVÁ, Lenka, Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. 207 s. ISBN 978-80-87025-11-6.

BUDILOVÁ, Lenka. *Rodina, manželství a příbuzenství u cikánských skupin...* Přehledová studie 09/05 [online]. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu Katedry antropologických a historických věd FF ZČU, 2009. [cit. 10.4.2015] Dostupné z: <[http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/318\\_budilova\\_rodina\\_manzelstvi\\_pribuzenstvi.pdf](http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/318_budilova_rodina_manzelstvi_pribuzenstvi.pdf)>

BUDILOVÁ, Lenka. *Studium příbuzenství v antropologickém kontextu* [online]. Přehledová studie 07/01. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu Katedry antropologických a historických věd FF ZČU, 2007. [cit. 10.4.2015] Dostupné z: <[http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/152\\_152\\_lenka\\_budilova\\_studium\\_pribuzenstvi\\_v\\_kontextu\\_socialni\\_antropologie.pdf](http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/152_152_lenka_budilova_studium_pribuzenstvi_v_kontextu_socialni_antropologie.pdf)>

COPANS, Jean. *Základy antropologie a etnologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 124 s. ISBN 80-7178-385-4.

Člověk v tísní. *Dobrovolníkův průvodce doučováním*. Praha: Programy sociální interakce, Člověk v tísní, o.p.s. 2014. ISBN 978-80-87456-54-5. [online]. [cit. 11.4.2015] Dostupné z: <[http://www.clovekvtsni.cz/uploads/file/1425643821-pruvodce%20dobrovoln%C3%ADka\\_oprava\\_nahled.pdf](http://www.clovekvtsni.cz/uploads/file/1425643821-pruvodce%20dobrovoln%C3%ADka_oprava_nahled.pdf)>

- DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-7067-395-8.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.
- FRASER, Angus M. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 374 s. Dějiny národů (NLN, Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-7106-212-x.
- GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 9788071061786.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HIRSCH, Eric. *The anthropology of landscape: perspectives on place and space*. Oxford: Clarendon, 1995. ISBN 0-19-828010-6.
- HOLY, Ladislav. *Anthropological perspectives on kinship*. 1st ed. 1996, repr. London.
- HROCH, Miroslav. Význam měst při formování národních hnutí a novodobých národů. In: *Úvod do urbánní antropologie*. [online]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2012, 1 CD-ROM. [cit. 20.4.2015]. Dostupné z: <https://fhs.cuni.cz/FHS-543-version1-ucebnicemesto2.pdf>.
- HÚBSCHMANNOVÁ, Milena. Od etnické kasty ke strukturovanému etnickému společenství. In: *Romové v České republice (1945-1998)*. Praha : Socioklub, 1999. s. 115-136. ISBN 80-902260-7-8.

- JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. 1. vyd.. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 359 s. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9.
- JAKOUBEK, Marek, BUDILOVÁ, Lenka. *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. 1. vyd. Voznice: Leda, 2008. 342 s. ISBN 978-80-7335-119-9.
- JAKOUBEK, Marek. *Cikáni a etnicita*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. 403 s. ISBN 978-80-7387-105-5.
- JAKOUBEK, Marek. *Konec nejednoho mýtu*. Praha: Socioklub, 2004. [online]. [cit. 12.4.2015] Dostupné z: <<http://www.ncss.cz/files/jakoubekdef-times.pdf>>
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 2. Překlad Hana Červinková. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, 268 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-25-3.
- Romové – subetnické skupiny*. In: rombase.uni-graz.at [online]. ROMBASE - Didactically edited information on Roma, ROMBASE © by Hübschmannová, Milena, January 2002b [cit. 12.4.2015]. Dostupné z: <http://rombase.uni-graz.at/>.
- SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, 402 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-019-3.

STEINER, Jakub. Ekonomie sociálního vyloučení. In: *Romové: kulturologické etudy*. 2004. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

*Ungrika Roma (Ungrika Roma / Maďarští Romové)*. In: rombase.uni-graz.at [online]. ROMBASE - Didactically edited information on Roma, ROMBASE © by Hübschmannová, Milena, January 2002a [cit. 12.4.2015]. Dostupné z: <http://rombase.uni-graz.at/>.

*Vartování (Bdění u mrtvého)*. In: rombase.uni-graz.at [online]. ROMBASE - Didactically edited information on Roma, ROMBASE © by Hübschmannová, Milena, January 2002c [cit. 12.4.2015]. Dostupné z: <http://rombase.uni-graz.at/>.

VÁVRA, J. (2010): Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa. [online]. *Geografie*, 115, č. 4, s. 461–478. [cit. 20.4.2015]. Dostupné z: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2010/12/g10-4-6vavra.pdf>



## 7 PŘÍLOHY

### 7.1 Tabulky informátorů nukleárních rodin širšího příbuzenstva

Tabulka 1: Přehled informátorů nukleární rodiny

Pseudonym	Příbuzenský typ v rodině	Věk	Úloha ve výzkumu
Věra_1	<i>Ego</i>	38	klíčový informátor
Štěpán	manžel (partner)	40	Informátor
Věra_2	dcera	19	informátor

Tabulka 2: Přehled sezdaných a nesezdaných párů nukleárních rodin

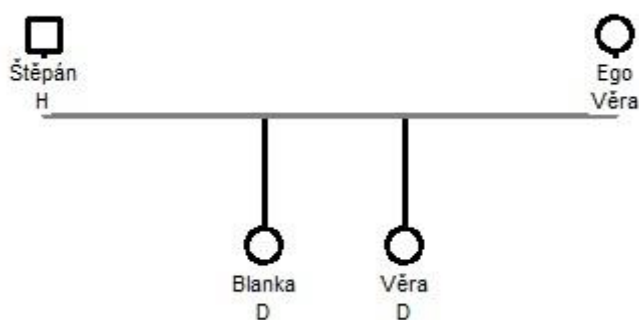
ID	pár	stav	počet dětí
NR_1	Štěpán ( <i>HF</i> ) a Anežka ( <i>HM</i> )	sezdaní/ovdovělí	4
NR_2	Jan ( <i>F</i> ) a Marika ( <i>M</i> )	sezdaní/ovdovělí	3
NR_3	Jan ( <i>B</i> ) a Alena ( <i>BW</i> )	sezdaní	2
NR_4	Oldřich ( <i>B</i> ) a Karolína ( <i>BW</i> )	nesezdaní	2
NR_5	Ego a Štěpán ( <i>H</i> )	nesezdaní	2
NR_6	Lenka ( <i>HZ</i> ) a Michal ( <i>HZH</i> )	nesezdaní	3
NR_7	Petra ( <i>HZ</i> ) a Jiří ( <i>HZH</i> )	sezdaní	7
NR_8	Rostislav ( <i>HB</i> ) a Karolína ( <i>HBD</i> )	nesezdaní	2

Tabulka 3: Lokality bydliště jednotlivých nukleárních rodin

Rodina	Lokalita bydliště	Délka pobytu (vzhledem k roku 2015)	Četnost komunikace s rodinou informátorů
NR_1	Praha -ČR	-	-
NR_2	Praha -ČR	-	-
NR_3	Velká Británie	4	Denně (Skype)
NR_4	Velká Británie	2	Denně (Skype)
NR_6	Belgie	4	1 během 2 týdnů (Skype)
NR_7	Kanada	6	1 během 2 měsíců (Skype)
NR_8	Mělník -ČR	-	Denně (osobní setkání a telefonování)

## 7.2 Genealogické grafy

Graf 1: Genealogický graf nukleární rodiny informátorů



Graf 2: Genealogický graf širšího příbuzenstva

